

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav románských studií

Bakalářská práce

Adam Dufek

Strategie asimilace v raném románu Patricka Modiana
The Strategy of Assimilation in The Early Works of Patrick Modiano

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. června 2018

Adam Dufek

Poděkování:

Paní doc. PhDr. Evě Voldřichové Beránkové, Ph.D. za vedení práce.

Klíčová slova:

Patrick Modiano, asimilace, vypravěč, okupace, autofikce

Abstrakt:**Strategie asimilace v raném románu Patricka Modiana**

Práce se zabývá prvními třemi romány francouzského spisovatele Patricka Modiana: *La Place de l'étoile* (1968), *La Ronde de nuit* (1969) a *Les Boulevards de ceinture* (1972) se zřetelem k problematice proměn identity postav v závislosti na prostředí, ve kterém se nacházejí. Studie nejprve definuje proces společenské asimilace, jak ho chápe soudobá sociologie. Dále zkoumá autorovu narativní strategii a analyzuje proces asimilace postav a společné prvky jednotlivých děl. Hlavním cílem práce je zodpovědět na otázku, kam, proč a jak se postavy asimilují a jaký je autorův záměr a inspirace v rámci tohoto tématu.

Keywords:

Patrick Modiano, assimilation, narrator, occupation, autofiction

Abstract:**The strategy of assimilation in the early works of Patrick Modiano**

In this thesis the three novels by Patrick Modiano are analysed: *La Place de l'étoile* (1968), *La Ronde de nuit* (1969) and *Les Boulevards de ceinture* (1972). The thesis is concerned with the changes of the identity of the characters depending on the environment. In the beginning the work defines the social process of assimilation as perceived in modern sociology. The work deals with the narrative strategy of the author and tries to analyse the process of the assimilation of the characters and elements in common within the three works. The main goal of this work is to define where, why and how the characters are being assimilated and what is the author's intention and inspiration in using this subject.

1. ÚVOD.....	7
1.1. Patrick Modiano.....	7
1.2. Asimilace.....	8
2. Narativní strategie.....	10
2.1. Situování děje, retrospektivnost a čas.....	10
2.2. Provázanost světů a falešná dokumentárnost.....	13
2.3. Snové vize, popis oživlé fotografie.....	16
3. Tematické okruhy Modinových děl	20
3.1. Společenský vzestup a úpadek deklasovaných vrstev.....	20
3.2. Únava, malátnost, letargie, neschopnost akce.....	22
3.3. Židovská tematika.....	24
3.4. Hledání otce.....	28
4. ZÁVĚR.....	31
4.1. Asimilace.....	31
4.2. Důvody neúspěšné asimilace.....	32
4.3. Vývoj stylu.....	34
5. RÉSUMÉ.....	37
6. BIBLIOGRAFIE.....	39

Seznam zkratok:

PE – MODIANO, Patrick. *La Place de l'Étoile*. Paris : Gallimard, 1968.

RN – MODIANO, Patrick. *La Ronde de nuit*. Paris : Gallimard, 1969.

BC – MODIANO, Patrick. *Les Boulevards de ceinture*. Paris : Gallimard, 1972.

1. ÚVOD

1.1. *Patrick Modiano*

Patrick Modiano (nar. 1945) napsal svá první tři díla v letech 1968 až 1972. Všechny tyto tři romány vycházejí z obdobné tematiky a jsou inspirovány židovstvím, hledáním podoby vlastního otce a temnou dobou okupace a kolaborace za druhé světové války.

První román *La Place de l'étoile* byl vydán v roce 1968 nakladatelstvím Gallimard. Modiano záměrně nakladateli udal rok narození svého zemřelého bratra Rudyho (nar. 1947). Tato mystifikace na památku bratra, kterému jsou první tři (i mnohá další) díla věnována, přispěla k tvorbě mýtu předčasně vyspělého spisovatele. Po vydání prvního románu byl Patrick Modiano oslavován jako dlouho očekávaný mladý talent a dokonce se spekulovalo, zda první román ve skutečnosti nenapsal pod pseudonymem autor předmluvy Jean Cau (Nettelbeck a Hueston 1986: 13). Tento mýtus mladého génia se i tematicky vyskytuje v prvním románu: Raphaël Shemilovitch je zde představen jako geniální mladík oplývající spisovatelským talentem a rozsáhlými vědomostmi, a tak tvoří do jisté míry obraz autora samotného v jeho vlastním fikčním světě.¹

Autorovy romány nesou zřetelně autobiografické prvky, ať už jsou postavy obrazem samotného autora jako například Raphaël, nebo častěji předobrazem autorova otce. Patrick Modiano se často inspiroje osudem svého otce, kterého paradoxně poznal velmi málo. Jean Modiano obchodoval za války na černém trhu a žil skrytě, jelikož byl židovského původu. Po odloučení rodičů vyrůstal Patrick od svých patnácti let bez otce. (Nettelbeck, Hueston 1986: 5). Otcova enigmatická postava je jedním z hlavních tematických pilířů Modianových románů. Platí to zejména pro třetí román *Les Boulevards de ceinture*, ve kterém vypravěč láskyplně hledá otce, který se ukrývá v utajení mezi kolaborujícími novináři.

Modiano je jedním z nemnohých současných francouzských autorů, kteří dosáhli uznání ještě za svého života. Jeho dílo je oceňováno univerzitní a žurnalistickou kritikou i laickými čtenáři. Mnohohrstevnatost jeho děl, která obsahují mistrné popisy atmosféry, detektivní zápletky a řadu dobových reálií, vyvolává oblibu napříč čtenářským spektrem. Jeho romány jsou velmi čtivé a zároveň

¹ N. Wolf. « L'étoile de Modiano ». *Europe* n° 1038 – Patrick Modiano, 2005, s. 15-17.

při hlubším studiu velmi komplexní a umožňují mnoho způsobů interpretace. Patrick Modiano je nositelem mnoha cen, včetně ceny Goncourtovy, ceny Francouzské akademie a Nobelovy ceny za literaturu. Krátké shrnutí sepsané u příležitosti udělení Nobelovy ceny jeho dílo oceňuje za „umění paměti, s jejíž pomocí popsal neuchopitelné lidské osudy a odhalil život za okupace“.²

První tři romány jsou provázeny snahou zachytit vzpomínku dávno zapomenutých časů a osobností, které zmizely beze stopy, stejně jako autorův otec a bratr. (Blanckeman 2009: 5-6) Modianovo spisovatelské poslání spočívá v osvětlení minulosti a vyrovnání se s ní. Autor se nespokojuje s dějinami, tak jak jsou oficiálně vykládány, ale vytváří si vlastní obraz doby podle svých bádání a vlastní paměti. Období okupace je mu velmi dobře známé, jelikož je to, jak sám říká³, období ze kterého vzešel. Doba okupace je jeho věčnou inspirací a fascinací. Modiano tvrdí, že je obdařen pamětí, která sahá do doby před jeho narozením.⁴ Tím, že oživuje tyto vzpomínky a vkládá je do svých románů, pomáhá osvětlit a pochopit temné období okupace.

1.2. *Asimilace*

Velký sociologický slovník vysvětluje termín asimilace jako „proces, jímž se nějaká společenská skupina prostřednictvím kontaktu stává součástí jiné, dominantní skupiny. Asimilaci lze také vztáhnout k individu“.⁵ Sociologie vnímá asimilaci jako kulturní prolnutí minoritní skupiny do majoritní.

Asimilace je na rozdíl od integrace jednosměrný proces, při kterém dochází ke splynutí individua či minority s majoritou. Integrace je proces obousměrný, při kterém je majorita ochotna aktivně podpořit asimilační tendence minority.⁶ V pojetí našeho

² "The Nobel Prize in Literature 2014". *Nobelprize.org*. Nobel Media AB 2014. Dostupné z: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2014/ <citováno 15/7/2018>.

³ « Puis je me suis intéressé à l'Occupation, car je suis un produit de cette période-là, étant né en 1945. » (N. Kaprièlian. « Patrick Modiano : "C'est l'oubli le fond du problème, pas la mémoire" », *Les InRocks*, 2012. Dostupné z: <http://www.lesinrocks.com/2012/09/30/livres/modiano-herbe-des-nuits-entretien-11307847/> <citováno 8/6/2018>.

⁴ « Je n'avais que vingt ans, mais ma mémoire précédait ma naissance. J'étais par exemple sûr d'avoir vécu le Paris de l'Occupation » (P. Modiano. *Livret de famille*. Paris : Galimard, s. 116).

⁵ J. Linhart, M. Petrušek, A. Vodáková, H. Maříková. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz> <citováno 8/6/2018>.

⁶ M. M. Gordon. *Assimilation in American life: the role of race, religion, and national origins*. New York: Oxford University Press, 1964. s. 60-63

rozboru díla Patricka Modiana bude asimilace vnímána ryze na individuální úrovni z pohledu jednotlivých postav, které se snaží včlenit se do prostředí a splynout s ním, ať už cíleně, či nevědomě.

Autor ve svých knihách vytváří katastrofický obraz rozvrácené společnosti a v ní se nacházející typ ztracené osobnosti, která se není schopna identifikovat s okolním prostředím. Takové odcizení vychází z krutých událostí druhé světové války, jakými byla Shoah, okupace a kolaborace s nacisty, jež vedly k rozvrácení společenských hodnot a zpretrhání společenských vazeb. V románu *La Place de l'étoile* Modiano zesměšňuje instituce jako armádu, rodinu nebo církve, které jako by pozbyly své pravé funkce a sloužily pouze jako prostředky ospravedlňující zvrácený vichystický režim a podporující kolaborantské orgány policie a podsvětí v okupované Francii. Společnost a společenské hodnoty se natolik změnilly, že pro Modianovy postavy už není možné se s nimi ztotožnit (Blackeman 2009: 97-100).

V díle *La Ronde de nuit* se hlavní hrdina ocitá v kolotoči intrik, když se stává spolupracovníkem jak kolaborantů, tak odbojářů. Tento hrdina nemá žádné rodinné zázemí ani kořeny, jelikož předválečná společnost, ve které žil a na kterou často vzpomíná, se rázem změnila. Hrdina se tak stává loutkou v rukách nově vzniklé společnosti. Sám dobře ví, že jeho skutky v podobě kolaborace a udávání se neslučují s s morálními hodnotami, ale nemá dostatek odvahy odporovat. Snaží se tedy začlenit se do této nové situace a přežít za každou cenu.

V posledním románu *Les boulevards de ceinture* je vyobrazena hrstka francouzských kolaborujících novinářů na sklonku okupace. Mezi tyto kolaboranty se hrdina dostává ve snaze najít svého ztraceného otce. Vypravěč se, stejně tak jako hrdina z románu *La Ronde de nuit*, snaží začlenit se do tohoto nepřátelského prostředí a stejně tak si je vědom, že jeho konání se neslučuje s morálkou. Ve snaze blíže poznat svého otce, který je součástí této skupiny, je vypravěč nucen psát články pro kolaborantský magazín, účastnit se večírků a pitek a naoko schvalovat pronásledování židů. Snaží se tak zapadnout do prostředí, které je mu naprosto cizí umělecky i morálně.

Nešťastné události druhé světové války vedly ke zpretrhání vazeb v rámci rodin (BC), k pronásledování židů, kteří se zoufale snaží ukrýt (PE), a k rozvratu společenských morálních hodnot (RN). Modianovy postavy jsou lidé této doby, kteří se snaží přizpůsobit se nové situaci a kteří reagují, ať už pasivně, či aktivně, na změnu prostředí snahou o asimilaci, tedy o přizpůsobení se svému okolí.

Všechna tři díla jsou založena na stejném principu, a sice, že hlavní hrdina proniká do nepřátelského prostředí. Stává se vetřelcem a snaží se pochopit, stejně jako autor, na základě jakých mechanismů takovéto prostředí funguje. Modiano se snaží popsat a pochopit skrze své postavy svět, který ho fascinuje a jehož podoba mu zároveň uniká. Hledání minulosti, kořenů a snaha rozpoznat své místo ve společnosti, ať už je jakákoliv, jsou hlavní modalita Modianových děl (Roux 1999: 10).

Tato práce se v následujících kapitolách pokusí osvětlit, jak taková asimilace postav v románech Patricka Modiana probíhá a jakých autor využívá narativních postupů. Na závěr bude v samostatné kapitole shrnuto, jaký má proces asimilace v románu místo a jaké důvody vedou k tomuto procesu

2. Narativní strategie

2.1. Situování děje, retrospektivnost a čas

V díle *La Ronde de nuit* se nacházíme v Paříži ovládané ilegální bandou Henriho Normanda, přezdívaného Khédive. Díky autorově dokonalé dokumentární práci je velmi dobře možné rekonstruovat průběh děje, co se týče lokace a historických faktů. Autor udává konkrétní názvy ulic a náměstí, směry pohybu postav i názvy budov. Zároveň však tuto přesnou lineárnost vyprávění narušuje ve chvílích, kdy mezi historická fakta vkládá čistě spekulativní informace nebo prvky naprosto nesouvisející s dějem. Například epizody s Coco Lacourem a Esmeraldou v románu *La Ronde de nuit*. To ovšem nic neubírá na schopnosti díla přesně ve čtenáři evokovat prostředí a jeho atmosféru (Roux 1999: 34).

Typickým aspektem Modianových románů je nelineární časová posloupnost. Tento postup se ovšem v jednotlivých dílech vyvíjí. V prvním románu, který se odehrává v doslova explozivním tempu, skáče hrdina Raphaël Schelimovitch prudkými střihy v místě i čase. Děj románu se neustále zrychluje a nakonec se vyprávění mění ve zmatený rej, v němž nelze spolehlivě určit, v jaké době a na jakém místě se právě nacházíme. Scény jsou krátké, v rychlém sledu se volně řadí za sebe bez logických návazností a tvoří krátké rytmické útvary. Věty jsou útržkovité a text je typograficky přerušován prázdnými místy. Vyprávění nabývá podoby noční můry, ve které postava vypravěče neustále převléká identitu. Podoba, které Raphaël během

vyprávění nabývá, se rychle mění, její existence se stává zbytečnou a je nahrazena podobou další. Raphaël nabývá podob, které se dají definovat jako dobová klišé židovské identity. Stává se distingovaným židem (PE17), hanebným židem (PE115), „věčným židem“ (PE52), talmudistou (PE49) a sionistou (PE184). Jedna jeho podoba tak rychle popírá tu předchozí. V románu se objevují narážky na zavedená klišé a citace antisemitských autorů dané doby. Autor si v díle klade otázku: „Jaké je být židem ve Francii?“ a skrze Raphaëlovu postavu se na ni snaží odpovědět. Odsuzuje antisemitismus a skrze vypravěčovo trauma nechává naplno vyznít utrpení celého židovského národa (Blanckeman 2009: 60-62).

Podobný postup Modiano používá v umírněnější podobě i ve svém druhém románu *La Ronde de nuit*, ve kterém se vyprávění odehrává na více rovinách zároveň. Jednou rovinou je současnost v sídle kolaborantů v ulici Lauriston, další je nedaleká minulost, ve které hrdina pobývá se svými přáteli Coco Lacourem a Esmeraldou. Poslední rovinou jsou představy dávnější idylické minulosti před okupací Paříže, ve kterých se hrdina objevuje se svojí matkou a milenkou. Zároveň několikrát v románu zmiňuje okamžik, ve kterém píše, tedy ještě další přítomnost, ve které se vlastní vyprávění odehrává (RN 72, 141). Román obsahuje několik časových rovin, které od sebe mnohdy není snadné oddělit. Autor tak vytváří dojem zamlženosti, jelikož čtenáři nepodává veškeré indicie nutné k určení času a místa. Mnohovrstevnatost Modianových děl lze přirovnat k hudební formě fugy, ve které jednotlivá témata nastupují, střídají je jiná a nakonec se všechna spojují a probíhají zároveň. Patrick Modiano v románu užívá několika časových rovin (ulice Lauriston, Coco Lacour, nedávná minulost, představa možné budoucnosti, moment vyprávění), a ty se všechny proplétají dohromady, aniž by mnohdy bylo lze určit, kde začíná jedna rovina a kde další (Nettelbeck a Hueston 1986: 38).

V románu *Les Boulevards de ceinture* se o událostech dozvídáme retrospektivně. Děj začíná prizmatem vypravěče, jako popis společnosti kolaborujících novinářů, kteří se uchýlili na venkov. Vypravěč se vydává do vesnice Seine-et-Marne nedaleko Paříže, aby tam hledal svého otce. Román má zrcadlovou výstavbu: V první části vypravěč hledá otce a skrze popis postav, se kterými se setkává, se snaží tuto enigmatickou osobu poznat. V polovině díla ve flashbacku vysvětluje události, které prožil se svým otcem před deseti lety. Ve druhé části díla se mění charakter vyprávění, které se odehrává ve druhé osobě – vypravěč se odkazuje přímo ke svému otci. Až na konci knihy se dozvídáme, že vše bylo vyprávěno

retrospektivně, a není zcela jasné, zda vyprávění nebylo pouze jakousi vypravěčovou představou. Román *Les Boulevards de ceinture* je ze všech děl nejméně explozivní a nejvíce přehledný, jelikož dodržuje lineární vyprávěcí postup. Zároveň vyprávění slouží jako hádanka a hra. Je plné nejasností, prostředí je stále nahlíženo pohledem vypravěče, ovšem ten sám zpochybňuje svou verzi příběhu kladením otázek, a vytváří tak pocit nejistoty. Dále není jasné, zda se jedná o rekonstrukci předešlých událostí, či pouze o fotografií probuzenou představu ve vypravěčově hlavě. Modiano se odvrací od karnevalového způsobu psaní, užívání exaltovaných výkřiků a útržkovitosti a předznamenává svou další tvorbu, ve které se časová linie „napřimuje“, nicméně ve svém stylu psaní i nadále využívá sofistikovaných víceznačných výrazů (Blanckeman 2009: 14-15).

Všechny tři romány Patricka Modiana spojují „těžké časy“ období okupace, za kterých se odehrávají, ponurá tematika a atmosféra nedourčenosti. Patrick Modiano se inspiroje událostmi této doby, ale zároveň je explicitně nezmiňuje. Hlavním tématem románu *La place de l'étoile* je antisemitismus ve francouzské literatuře, potažmo ve společnosti, ale zároveň nikde v dílech nejsou explicitně zmíněny tragické události druhé světové války. V románu *La Ronde de nuit* se hrdina prohání v autě prázdnými ulicemi a vyhledává cennosti v opuštěných domech po předešlých majitelích. Paříž je popisována jako město, v němž proběhl exodus, ale není zmíněno jak a proč. V románu *Les Boulevards de ceinture* vypravěč neustále naráží na nebezpečí, které na židy všude číhá, ale nezmiňuje jaké. Ve druhé části románu, která je vyprávěna ve druhé osobě a je určena postavě otce, říká: „*Lidé jako my riskují, že budou zatčeni na každém rohu. [...] Hlavně se vyhnout veřejnému prostoru.*“⁷ Autor prizmatem vypravěče popisuje atmosféru, ale tragické události nejsou zmíněny. Děj románů *La Ronde de nuit* a *Les Boulevards de ceinture* se odehrává jako divoký opilý karneval. Představuje prostředí kolaborantů, kteří zneužívají svá postavení, historické události naprosto pomijí a nechává na čtenáři, aby si doplnil nejasná místa (Blanckeman 2009:14).

Zároveň všechna tři díla fungují na stejném principu, jsou sestavena jako koláž promluv jednotlivých postav, které přerušují vypravěče. Autorovi jde především o jeho hrdiny a o subjektivní intimní pohled do společnosti skrze tyto vypravěče. Vypravěč v Modianových dílech se dostává do prostředí kolaborantů, ať už

⁷« Des gens comme vous et moi risquent de se faire arrêter à chaque coin. [...] Surtout éviter les lieux publics » (BC112).

z vlastního zájmu (BC), nebo je mezi ně nechtěně zatažen (RN). Celý děj je nahlížen pouze prizmatem vypravěče, který nám podává svůj vnitřní náhled na události. Jeho vyprávění je narušováno promluvami postav, které jsou redukovány na abstraktní siluety. Z velkého množství postav není většina podrobně vykreslena a jejich charaktery prozrazují jen tolik, že tyto osoby jsou oběťmi svých vlastních vášní a tužeb. Jejich hlavní motivace, na rozdíl od motivace hlavního hrdiny, je jasná (peníze, moc, alkohol) a postavy slouží pouze jako modely historických osobností. Autorovi nejde o klasickou formu vyprávění, snaží se pouze útržkovitě nastínit atmosféru doby. Existence vedlejších charakterů je redukována na archetypy, které slouží pouze jako kulisa k navození atmosféry a k vytvoření většího celku společenství, do kterého se hrdina snaží začlenit. Všechny Modianovy romány jsou tak vybudovány na stejném půdorysu. V jeho dílech jako by vše záleželo pouze na hrdinově sounáležitosti se společenstvím. Jen začleněním se do takovéto skupiny může protagonista nabýt opravdové identity. Zároveň mu však toto prostředí v konečném důsledku přináší zkázu (Roux 1999: 36-37, 47).

2.2. *Provázanost světů a falešná dokumentárnost*

Modianovým románům předchází velmi podrobné studium doby, o níž autor píše. Jeho díla jsou koncipována tak, že při čtení vzbuzují dojem mlhavé vzpomínky. Modiano se zabývá převážně třemi tematickými okruhy: světem romanopisců kolaborantů či antisemitských autorů (PE), prostředím kolaborantů a odbojářů (RN) a nakonec kruhům kolaborujících novinářů (BC). Veškerá provedená zkoumání doby pak Modiano přeformulovává a vytváří si vlastní svět, zčásti smyšlený a zčásti skutečný.⁸

Modianův otec, sám žid, měl v knihovně díla antisemitských autorů jako například Céline, Brasillacha, Drieua La Rochelle, zakoupená ve čtyřicátých letech. V předmluvě k románu *Dora Bruder*⁹ Modiano tvrdí, že si je otec patrně pořídil ve snaze pochopit, co tito autoři židům, včetně něho samého, vyčítali. Z těchto knih Modiano začal tvořit svou vlastní encyklopedii. Později se věnoval i sbírání dobových dokumentů, a nakonec všechny sebrané informace přetvořil ve své romány. Modiano

⁸A. D. Rosenman. « De la figure du père aux figures de l'Histoire ». In: A. Julien. *Modiano ou Les intermittences de la mémoire*. Paris : Hermann, 2010, s. 40-41.

⁹P. Modiano. *Dora Bruder*. Paris : Galimard, 1997. s. 7.

nabyl tak širokých vědomostí o době, která je předmětem jeho zájmu, že vzbuzuje dojem, jako by události sám zažil a pamatoval si je. Ve svých dílech ovšem Modiano neusiluje o dokument či historickou publikaci, nýbrž vytváří dějiny nové, podle vlastní imaginace: Mísí postavy jednoznačně historické, postavy volně inspirované historií i postavy zcela vymyšlené, tvoří dokumentární výčty ve snaze nastínit atmosféru doby, udává falešné informace a někdy i „šlape po mrtvolách“ uznávaných autorů. Nepopisuje historii tak, jak se udála, ani tak, jak se oficiálně vykládá, ale vymýšlí si svou vlastní historii inspirovanou dobovými dokumenty.

To, co Modiana zajímá, je: „popis uzavřené skupiny lidí, kteří nemají morální kořeny a jsou nejasného původu“¹⁰. V jeho zkoumání se tak mohou prolínat různé světy a uskutečňovat se zdánlivě nemožná setkání. Modiano často spojuje skutečné a smyšlené. Například skupina Henriho Normanda v románu *La Ronde de nuit* je inspirována skupinou Henriho Chamberlina, ale zároveň je umístěna do imaginárního sídla Bel Respirů, které je vypůjčeno od jiné existující skupiny z ulice la Pompe. Romány tedy nejsou přímou rekonstrukcí událostí, ale pouze snovou inspirací (Butaud 2008: 13-18).

Některé postavy orientálních jmen z románu *La Ronde de nuit*, jako například Rachid von Rosenheim, Otto da Silva nebo Paulo Hayakawa, dokonce volně proplouvají z jednoho díla do dalšího. Tito kolaboranti a pochybné existence, z nichž některé jsou rovněž inspirovány skutečností, se nacházely již v románu *La Place de l'étoile* (Nettelbeck, Hueston 1986: 25). Postavy „obchodních partnerů“ Khédiva a Philiberta jsou také založeny na reálných osobnostech. V díle se třikrát objevuje výčet těchto kolaborantů, v jehož rámci hrdina jakoby v halucinačním vytržení vypočítává jejich jména a vlastnosti: „škleb barona Lussatz, krutý pohled Odicharviho, podlost bratrů Chapotnikových, Frau Sultana [...] a kohorta gangsterů, které Khédive najal jako nohsledy“.¹¹ Každou postavu nechává promluvit a vkládá do ní jasnou motivaci a vášeň, aby dosáhl obrazu archetypů, spíše než striktně historických postav. Frenetický výčet postav a jejich vlastností výstižně zobrazuje roztržštěnost a chaos doby okupace (Roux 1999: 75).

¹⁰« Ce qui m'intéresse en fait toujours, c'est la description d'une petite société interlope de gens qui n'ont de raciness ni morales ni géographiques. » (Rozhovor s Patrickem Modianem, « Modiano », *Le Point*, n. 87, 21. květen 1974).

¹¹« Rictus du baron de Lussatz ; regard cruel d'Odicharvi ; la perfidie des frères Chapotnikoff ; Frau Sultana [...] et la cohorte des gangsters de main » (RN 96).

V románu *La Place de l'étoile* se hlavní postava-vypravěč Raphaël Schemilovitch snaží zapadnout do různých prostředí a využívá za tímto účelem různých spisovatelů a jejich stylu. Když se infiltruje do Horního Savojska, aby tam unesl mladou dívku, předstírá, že je mladý spisovatel-alpinista Frison-Roche. Když míří do Guyany za stejným účelem, vydává se za spisovatele ve stylu Henryho Bordeaux. Celý román je pastišem využívajícím francouzské spisovatele. Schemilovitch si chce přivlastnit Nervalovu smrt tím, že by se vrhl do Seiny, jeho styl je stylem Marcela Prousta, je antisemitou jako Céline, má tuberkulózu jako Kafka a v jednu chvíli se dokonce stává poručíkem Dreyfusem, když se zmiňuje o „aféře Shemilovitch“. Modiano využívá svých širokých znalostí, aby složil postavu ze střípků postav jiných autorů. Postava sama o sobě nemá definitivní identitu, ale nabývá různých podob podle situace a podle autora, kterým je právě inspirována. Modiano mísí nejen skutečné postavy se smyšlenými, ale i autory významné se zapomenutými – Céline, Maurice Sachs, Rebatet, a Sartre, a tak skládá dokumentární obraz doby, kterou nezažil. Není tak možné nalézt hranici mezi fantaskním světem a reálnou inspirací (Nettelbeck 1986: 22).

Stejně tak vypravěč v románu *La Ronde de nuit*, který nabývá po dobu vyprávění různých podob – pro odbojáře je princeznou de Lamballe, pro kolaboranty a spolupracovníky Gestapa Swing Toubadourem –, se jednou zmiňuje o tom, že se jmenuje Marcel Petitot (RN46), ale na jiném místě uvádí, že je synem Alexandra Staviskiho (RN135). Tyto reminiscence známých osobností, přičemž první z nich je sériový vrah a druhou židovský podvodník, dodávají dílu na iluzi skutečnosti.

Vypravěč z románu *Les boulevards de ceinture* se představuje jako Serge Alexandre, což byl pseudonym Alexandra Staviskyho, francouzského podvodníka. Stavisky je pro Modiana klíčovou osobností. Symbolizuje vše, co Modiano na období okupace nenávidí a co vyčítá svému otci. Zároveň je jeho hrdinou, jelikož sdílí s Modianovým otcem osud vykořeněného žida, donuceného uchýlovat se ke lsti a podvodům. Modiano v rozhovoru pro *Le Monde* uvedl, že v něm viděl obraz svého otce a chápal jeho touhu být respektován.¹² Děj části románu se navíc odehrává v době Staviskyho aféry. Alexandre Stavisky je tak přímou inspirací pro postavu vypravěčova otce a vypravěč si zároveň půjčuje jeho přezdívku (Nettelbeck a Hueston 1986: 49).

¹²Josane Duranteau “Rozhovor s Patrickem Modianem”, *Le Monde* 11. listopad 1972, s. 13.

Modiano neudává historická fakta a události, pouze přibližuje atmosféru doby. Uvádí informace inspirované skutečnými fakty, ale také informace záměrně nepravdivé a smyšlené. Spojením skutečného a fikčního světa, přičemž hranice mezi nimi není jasná, vzniká nové prostředí, v němž postavy nemají jasně definované tvary a nabývají různých podob. Zdánlivá dokumentárnost tak román umísťuje na pomezí fikce a non-fikce.

2.3. *Snové vize, popis ožvlé fotografie*

V románech hraje důležitou roli halucinační vyprávěcí postup, v jehož rámci si postavy představují, co se s nimi děje. Spolu s tvorbou světa na pomezí fikce a non-fikce Modiano vytváří zamlženou a nejasnou atmosféru. Čtenář si musí některá místa domyslet, anebo (ještě častěji) řada prázdných míst mu záměrně zůstává skryta. Postup tak přispívá k vyvolání atmosféry úzkosti a nejistoty.

Někdy se o takovémto postupu dozvídáme až ex post na posledních stránkách děl, kde je explicitně odhalen. Například v díle *Les Boulevards de ceinture* je celý děj popisem fotografie, kterou vypravěči předává barman na začátku knihy (což ale není řečeno, dozvídáme se to až na konci). Fotografie jako by ožila a čtenář se vnořuje do vyprávění o hrdinově hledání otce mezi kolaboranty. Na posledních stránkách se dostáváme do stejného prostředí baru, ve kterém vypravěč s barmanem hovoří o starých časech a fotografii. Není však patrné, zda se události doopravdy staly, či zda si je vypravěč pouze představoval. Takový postup nahrává Modianem vytvořené atmosféře tajemna, úzkosti a nedourčenosti. Stejný postup Modiano užil i ve svém prvním románu, takže se k němu vrací jako k osvědčené taktice.

Hrdina-vypravěč z románu *La Ronde de nuit* si stýská po tom, čím by býval mohl být, a zmiňuje své skromné ambice stát se barmanem. Zatímco se zmítá mezi gangstery a odbojáři, kteří ho k smrti unavují, utíká v představách ke svému přání pracovat jako barman v hotelu někde v okolí Paříže. Zmiňuje, že se nerad stýká s lidmi, a jako barman by si je snadno držel od těla (RN74). Na dalším místě uvádí, že stačí pouze trocha strpení a jeho noční můra skončí, stane se barmanem (RN116). Postava vypravěče tak utíká ze své neutěšené reality alespoň ve snech a chce se stát někým jiným. Postava barmana se vyskytuje i v díle *Les Boulevards de ceinture*, ovšem ne už jako pouhá iluze. Barman Grève vystupuje jako jakýsi strážce tajemství,

který předává na konci díla vypravěči fotografii, na jejímž základě se celé vyprávění odehrálo. Grève vystupuje jako spouštěč celého příběhu a zároveň ho ukončuje. Za postavou Grèva si můžeme představit skrytého autora, který nakonec popírá a zlehčuje celý děj tvrzením, že otec a syn si stejně nemají co říct a že by vypravěč měl myslet spíše na budoucnost. Na konci díla se tedy vytváří určitý odstup mezi autorem a vypravěčem. Modiano tak uzavírá tuto „okupační trilogii“ poselstvím, ve kterém se upíná k budoucnosti.

V prvním díle *La Place de l'étoile* se vypravěč Raphaël Schemilovitch snaží stát spisovatelem a Francouzem. Román se odehrává po vzoru pikareskních děl, vypravěč putuje, neustále mění prostředí a román nabývá na rychlosti. Změny prostředí se zrychlují, hrdina skáče v místě a čase, až se posléze zmítá v halucinačním snovém rejji, který se ke konci vyprávění stává nonsensem. Postupně se Raphaël stává velitelem SS, milencem Evy Braunové, je internován v nápravném kibucu, stává se spisovatelem rodné hroudy a alpinistou. To vše je zasazeno do kontextu na posledních stránkách, kdy se vypravěč probouzí na lehátku doktora Freuda ve Vídni, aby byl podroben psychoanalýze. Děj, který je takto zpětně osvětlen, může být chápán jako vysvětlení předešlých nesmyslných událostí, v jejichž rámci hrdina „skákal“ v místě i čase. Doktor Freud se táže, jak je možné, aby si Raphaël všechny tyto zážitky pamatoval, když v době, kdy se udály, ještě nebyl na světě (PE209). Tato myšlenka je určující pro celou tvorbu Patricka Modiana, který píše o věcech, na které „si vzpomíná“, ale které ve skutečnosti předcházejí jeho narození.

V díle *La Ronde de nuit* je tento postup užit pouze náznakově a je spojen s vyčerpáním hlavní postavy. Vypravěč je po celou dobu zmítán okolnostmi a ve snaze uniknout jim se skrývá hned ve dvou rovinách. V jedné splývá se společností svých pronásledovatelů – gestapáků a odbojářů – a ve druhé rovině uniká do svého vnitřního snového světa, kde si představuje, že je někým jiným. Tyto představy jsou spojeny s prostředím, ve kterém se hrdina právě nachází. Například při procházení osobních předmětů původních majitelů jím obývaného domu si představuje, že je majitelovým synem, Maximem de Bel-Respiro. Představa je zasazena do doby, ve které se v domě konala rodinná slavnost. Vypravěč vystupující ve snu jako Maxime de Bel-Respiro schází po schodech dolů na večeři. Z tohoto deliria je hrdina brutálně vytržen zvuky mučení, které se ozývají ze sklepa, jelikož dům je užíván i jako sídlo spolupracovníků gestapa. Vypravěč pak paradoxně udává, že následujícího dne po onom večírku Maxime de Bel-Respiro zemřel při požáru (RN77).

Další rovinou vypravěčova úniku z neutěšené reality je starost o vlastní matku a o dvojici zranitelných postav. Vypravěč je pro tyto postavy andělem strážným, stejně tak jako například hrdina z románu *Les Boulevards de ceinture* se snaží být ochráncem svého otce. Scény, které se ve vyprávění vyskytují v nedaleké minulosti a obsahují idylický svět, ve kterém vypravěč pečuje o tyto dva schovance, se střídají s brutálními rychlými scénami z ulice Lauriston, sídla kolaborantů. Modiano bez jakýchkoli dalších prostředků komponuje prudkými střihy, střídá scény idylické a brutální a dodává tak dílu na expresivitu. Ve druhé části knihy si vypravěč představuje své plány do budoucna. Uvádí, že jediné, na čem mu záleží, je Coco Lacour a Esmeralda. Představuje si, že jim poskytne vzdělání, jak bude Esmeralda chodit na lekce klavíru a jak Coco Lacour bude s vypravěčem hrát mahjong. Postavy Coco Lacoura a Esmeraldy znamenají pro vypravěče únik od neúprosné reality a možnost realizace vlastních tužeb. Nedaleká minulost ve vypravěčových vzpomínkách může stejně tak dobře být pouze iluzí a snovou vizí, tedy pokusem o další únik od reality. V polovině díla tyto dvě postavy mizí, jako by se rozplynuly, či nikdy neexistovaly. Druhá polovina románu se odehrává pasivně. Vypravěč není schopen do děje zasáhnout, je hnán okolnostmi k záhubě, popisuje vlastní konec a už mu nepomáhá ani únik do společnosti výše uvedených fiktivních přátel.

Stejný snový postup je užit i v díle *Les Boulevards de ceinture* ve chvíli, kdy se vypravěč setkává se svým otcem ve vile, kterou otec obývá. Vypravěč si představuje dávné časy, pravděpodobně z období před válkou. Představa začíná otázkou, zda si původní nájemníci všimnou, že jejich dům byl obýván vetřelci. Vypravěč stylizuje sebe a svého otce do rolí původních obyvatel domu. Sebe si představuje jako mladého vojáka, který dostal povolenku a navštěvuje domov, svého otce pak jako obchodníka se dřevem. Vypravěč utíká z tíživé situace do idylické představy rodinného prostředí, které sám nikdy nezažil.

Snaha skrýt se a uniknout tak probíhá i na úrovni představ. Hrdinové nejsou schopni úspěšně naplnit svou identitu, stát se, kým by chtěli, a dosáhnout svých cílů v prostředí, ve kterém se nacházejí, a tak utíkají pryč do světa iluzí. Tyto představy jsou ovšem vždy narušeny a představují pouze únik od neúprosné reality. Napříč všemi třemi díly se hrdinové zoufale snaží zařadit se do společnosti, která se jim natolik vzdálila, že asimilační proces už pro ně není možný. Vyústěním této bezmoci bývá u Modiana právě únik od reality do světa snů a vizí, snaha být někým jiným

a jinde a touha někam patřit alespoň na úrovni představ, ať už být barmanem (RN), synem svého otce (BC) nebo spisovatelem rodné hroudy a pravým Francouzem (PE).

3. Tematické okruhy Modinových děl

3.1. *Společenský vzestup a úpadek deklasovaných vrstev*

V románu *La Ronde de nuit* se hlavní hrdina setkává s prostředím, ve kterém se soukromé struktury organizují po vzoru policie a vykonávají únosy, vydírání a popravy. Patrick Modiano německou okupaci paradoxně popisuje bez jakýchkoliv vysoce postavených Němců. Správu města a politické úkoly vykonává banda z ulice Lauriston, která funguje jako ilegální exekutiva posvěcená státem a zároveň jako obchodní společnost. Několik postav s německými jmény se sice objevuje, ale jsou to pouze bezvýznamní zločinci a obchodníci spolupracující se společností. Zároveň je ale patrné, že někde v pozadí všech událostí stojí německé vedení. Patrick Modiano nezmiňuje žádné Němce, čímž chce poukázat na boj Francouzů proti Francouzům. Paříž tedy stále ovládají Francouzi, ovšem ve službách gestapa (Blanckeman 2009: 64).

Zmiňovanou společnost jménem Paris-Berlin-Monte-Carlo vede Henri Normand, přezdíváný Khédive, a bývalý policista Phillibert. Ti jsou obklopeni řadou pochybných existencí kolaborantů s exotickými jmény z řad narkomanů, obchodníků černého trhu, prostitutek, pasáků a dalších podřadných živlů. Společnost sídlí v konfiskovaném sídle, ve kterém se odehrává značná část děje. V sídle probíhají popravy, mučení, ale i večírky a oslavy a nekonečné pitky za zvuků německých populárních písní. Modiano popisuje děj výhradně prizmatem vypravěče, který je přerušován krátkými výkřiky postav. Krátké útržkovité promluvy, které jsou doplněné texty písní, dodávají knize na dynamice a hudebnosti. Prostředí kolaborantů tak získává ráz divokého nekončícího plesu nebo tance kostlivců (Blanckeman 2009:56).

Hrdina-vypravěč se dostává do tohoto prostředí, obdrhuje policejní průkaz a krycí jméno Swing Troubadour. Začíná s kolaboranty spolupracovat, je pověřen inspekcí starých opuštěných bytů a vyhledáváním cenných předmětů. Exodus, který proběhl během války, deportace a vystěhování židů opět nejsou explicitně zmíněny, ale je patrné, že autor právě na tyto události naráží. Dalším úkolem vypravěče je rozložit zevnitř skupinu odbojářů R.C.O.¹³ v čele s poručíkem Dominikem. Protagonista se infiltruje do skupiny odbojářů a dostává od nich úkol přesně opačný a krycí jméno princezna Lamballe. Kolaboranti ho vzápětí pověřují dalším úkolem,

¹³ « Réseau des Chevaliers de l'Ombre ».

a to najít a zlikvidovat princeznu Lamballe, tedy sebe samého. Od odbojářů posléze dostává úkol zlikvidovat vůdce kolaborantů Khédiva. Hrdina se tím zaplétá do dvojí hry. Ví, že v takovém prostředí nemůže dlouho přežít, a obě strany ho tlačí do akce. Nakonec odbojáře udá a zároveň spáchá atentát na Khédiva.

Modiano popisuje období roku 1942 jako beznadějně ztracené z hlediska morálky a sebeuvědomění Francouzů. Navzdory svému vznešenému názvu je skupina odbojářů popisována jako hrstka idealistických skautů ochotných zemřít za svoje ideály, ovšem bez reálné možnosti zasáhnout do událostí. Hrdina je vyobrazen jako obyčejný člověk v konfrontaci s mezní situací. Hrdina se do děje zapojuje pasivně, snaží se pouze o to, aby měl klid a aby přežil. Snaží se splynout s okolím a téměř nic nedělá z vlastní iniciativy, postrádá jakékoli ideály. Po celou dobu se stále intenzivněji zaplétá do událostí, až je jimi naprosto pohlcen. Neschopen jakékoliv vlastní akce nakonec reaguje jako zvíře zahnané do kouta. Jeho zdánlivě iracionální chování je způsobeno naprostou ztrátou ideálů a naděje na normální život. Společnost, ve které hrdina žil, již neexistuje a nové prostředí je ryze nepřátelské. Ke konci vyprávění, kdy už je jasno, že se hrdina nevyhnutelně řítí ke vlastní zkáze, prohlašuje, že „*doba, ve které jsme žili, vyžadovala, aby člověk dosahoval mimořádných kvalit jako hrdina, anebo jako zločinec*“¹⁴. Modianovy postavy ovšem nenabývají žádných výjimečných schopností, jsou pouze stínem vlastních nerealizovaných možností.

Děj románu *Les Boulevards de ceinture* se odehrává v předvečer osvobození roku 1944. Děj je zasazen, na rozdíl od románu *La Ronde de nuit*, mimo Paříž, do vesnice Seine-et-Marne. Vytváří se tak určitý odstup od atmosféry všudypřítomné policie z předešlého díla. Vypravěč se ve snaze najít svého otce vydává do prostředí novinářů kolaborantů, kteří se uchylují na venkov. Skrze vypravěče se seznamujeme s popisem prostředí těchto „udavačů, vyděračů a zaprodaných pisálků“ (BC117). Aby se dostal k otci, vypravěč začíná spolupracovat s místním vydavatelem novin Jeanem Muraillem, který je zobrazen jako bezskrupulózní pisálek, který se dostal na vrchol díky období okupace. Vypravěčův otec se skrývá mezi těmito „odsouzenci na smrt“, pobývá ve vesnici ve vile Mektoub pod falešným jménem. Snaží se zoufale splynout s prostředím, spolupracuje se skupinou novinářů, ale je svým okolím pouze využíván. Působí pasivně a vypravěče, kterého před deseti lety znal a žil s ním, vůbec

¹⁴« L'époque où nous vivions exigeait des qualités exceptionnelles dans l'héroïsme ou dans le crime » (RN110).

nepoznává. V průběhu děje se vypravěč se svým otcem sblíží a nakonec spolu prchají, aby v závěru díla byli zastaveni policií.

Společnost, do níž se vypravěč a jeho otec snaží začlenit, je jakýmsi posledním záchvěvem období okupace. Prostředí je popisováno jako nekončící dekadentní večírek, který se odehrává v předvečer katastrofy (BC125). Všichni slaví, ale zároveň očekávají příchod pohromy. V průběhu vyprávění se z postav stávají stíny sebe sama, uvědomují si bezvýchodnost situace a snaží se uniknout z reality pořádáním orgií a pitím alkoholu. Tato dekadence symbolicky vrcholí svatbou dvou pokrevně příbuzných postav, a to Jeana Muraille a Anny Marcheret (Nettelbeck a Hueston 1986: 46). Všechny postavy z řad kolaborantů, se kterými se vypravěč setkává, jsou vykreslené jako dekadentní požitkáři, alkoholici, pasáci a falešní šlechtici. Na rozdíl od románu *La ronde de nuit*, ve kterém jsou kolaboranti vyobrazeni jako suverénní vládci Paříže, postavy románu *Les Boulevards de ceinture* předpovídají svůj brzký konec. V průběhu vyprávění se kolaboranti neustále zmiňují o budoucnosti a o tom, jak dopadnou. Všichni očekávají blížící se konec a popravu.

Stejně tak jako Modiano popisuje vzestup těchto společenských vrstev, předpovídá i jejich konec. V románu *Les Boulevards de ceinture* vypravěč na večírku zabíjí antisemitu Lestandiho. Mstí se tak na Lestandim za veškerá bezpráví, kterým byl jeho otec vystaven ve skupině kolaborantů. K podobné události dochází i v románu *La Place de l'étoile*, když Raphaël zabíjí gestapáka Freddyho, který kdysi udal jeho otce. V díle *La ronde de nuit* pak vypravěč páchá atentát na Khédiva. Tyto události v autorových románech symbolizují nenávist ke společnosti, se kterou se zapléтал jeho otec (Nettelbeck a Hueston 1986: 48).

3.2. *Únava, malátnost, letargie, neschopnost akce*

V Modianových románech často nacházíme společnost v „těžkých časech“. V takovém kontextu se deklasované společenské vrstvy dostávají do vedoucích pozic společenských predátorů a zároveň skryté, pasivní, bezvýznamné osoby usilují o holé přežití. Takovou postavou je například Chalva Deyckecaire, otec vypravěče románu *Les Boulevards de ceinture*, zlomený pasivní člověk neschopný akce, zoufale se snažící splynout s okolím. Pro tuto postavu je splynutí s okolím zároveň nemožné, protože je to žid. Svým okolím je Chalva pouze využíván, dokud nebude odstraněn.

Přesto se po celou dobu zoufale snaží ukrýt se v této společnosti dravců. Hlavním motivem jednání této postavy je strach a vůle přežít.

Je tak jakousi paralelou k postavě vypravěče románu *La Ronde de nuit*, který je po celou dobu unášen proudem okolností. Protagonista *La Ronde de nuit* se dostává do prostředí kolaborantů gestapa, kteří vládou Paříži. Jeho úkolem je získat přízeň odbojářů na druhém břehu Seiny a udat jejich místo pobytu. Poté, co je donucen okolnostmi a odbojáře udá, z neznámých důvodů napadá vůdce kolaborantů přezdívaného Khédive a román končí automobilovou honičkou s nejasným vyústěním.

Hrdina postrádá jakoukoli konzistenci ve svém chování a rozhodování. Jeho motivace je nejasná. Je představen jako zoufalá oběť doby zmítané válečnými událostmi (Nettelbeck 1986: 25). Modianoův protagonista není v pravém smyslu hrdinou, není aktivní ve své roli a nerozhoduje o svých možnostech. Jakožto antihrdina by chtěl pokud možno uspokojit obě strany, aby ho ušetřily (RN72). Jeho jedinou motivací je strach (RN109) a navíc nechce nikoho zklamat. Vypravěč v průběhu románu nabývá mnoha podob, ale nikdy se tak neděje z jeho vlastní vůle, oddává se plynutí okolností a pouze spekuluje, čím by mohl být, kdyby se byl býval rozhodoval podle sebe. Může se z něho stát kdokoli, ale ve skutečnosti je předurčen k nejasnému osudu motivovanému strachem (RN92). Tato predestinace je po dobu vyprávění ještě zdůrazňována nejrůznějšími zmínkami smrti. Vypravěčova matka mu v dětství vyhrožuje, že jednou skončí na popravišti (RN47), jeho doktor naznačuje, že od dvaceti let se lidské tělo už jen rozkládá (RN94), a hrdina si představuje, že je synem Bel-Respira, který uhořel (RN77).

Během vyprávění hrdina nabývá mnoha podob, ovšem nikdy z vlastní vůle. Text od začátku do konce provází únava a letargie, dokonce i závěrečná automobilová scéna se odehrává ve zpomaleném tempu, jako by ani jedné straně nezáleželo na výsledku. Letargie a malátnost jsou hlavními modalitami vyprávění a pasivita hlavní postavy přetváří její podobu podle potřeb postav vedlejších či podle prostředí. Hrdina se nechává unášet proudem a nakonec ani nic nechápe, zdánlivě se chová iracionálně, ale jedinou jeho (de)motivací je ve skutečnosti strach a únava. Takové (ne)jednání postav navozuje atmosféru rozkladu a odevzdanosti. Modiano si své postavy nevybírání z řad hrdinů odboje nebo z řad záporných postav okupantů, nýbrž mezi obyčejnými lidmi, těmito na smrt unavenými zoufalci v „těžkých časech“ a skrze ně se snaží pochopit chování obyčejných lidí v kritických situacích.

V románu *Les Boulevards de ceinture* se hrdina nachází v podobné situaci, únava a strach jsou hlavními modalitami vyprávění, ovšem přidává se k nim ještě jeden aspekt, a tím je cit k otci. Díky tomuto citu protagonista překonává strach, stává se aktivním a rozhodne se vyhledat svého otce. Nachází ho v kruhu kolaborujících novinářů. Snaží se s ním sblížit a být mu oporou, jelikož otcova situace mu připadá nebezpečná (BC110). Vypravěč se ptá sám sebe, zda bude mít sílu stát při otci až do konce. Ve scéně, v níž vypravěč večeří s novináři a svým otcem, je atmosféra strachu jasně definována: Redaktor Muraille nutí vypravěče, aby s ním začal spolupracovat, ale vypravěči je jasné, že takovou spoluprací se zkompromituje a ohrozí svůj život. Stýská si, že ve snaze přiblížit se otci se z něho stává pornograf, gigolo, zpovědník alkoholika a vyděrače (BC135-6). Po celou dobu večírku je zmáhán malátností, ze strachu neodmítá žádné pití ani jídlo a nakonec omdlívá. Snaha dostat se blíže ke svému otci dodává vypravěči sílu a ten se snaží aktivně asimilovat do prostředí, ač je pro něj takové prostředí životně nebezpečné.

3.3. Židovská tematika

Modiano bývá uváděn jako židovský autor. V rozhovorech dokonce poznamenal, že je „těžké být židem ve Francii“¹⁵. Jeho otec byl židovského původu a během okupace odmítl nosit žlutou hvězdu. Snažil se splynout s prostředím lidí, kteří stejně jako on ztratili svoji příslušnost a kořeny. Tento okruh vykořeněných osob, přátel Modianova otce, je jedním z hlavních inspiračních okruhů spisovatelovy tvorby.

V autobiografické knize *Un Pedigree* Modiano píše o svém otci, že je žid, aniž by bral v potaz, co židovství pro jeho otce doopravdy znamenalo. Patrně bylo jen uvedeno v příslušné kolonce dokladů totožnosti.¹⁶ Stejně jako skutečný otec, který se za okupace snažil splynout a ztratit, i fikční postavy Patricka Modiana se na první pohled potýkají s problémem židovství, ale ve skutečnosti se pouze snaží přizpůsobit se prostředí a splynout s ním. Za okupace to znamená především skrýt své židovství.

V prvním románu *La Place de l'étoile* se vypravěč Raphaël Shlemilovitch snaží stát se spisovatelem a Francouzem. Židovství je patrné už z vypravěčova jména: hebrejské křestní jméno je doplněno příjmením, které sestává z folklorního výrazu

¹⁵ François Judel. „Rozhovor s Patrickem Modianem“, *L'Arche* říjen-listopad 1972, s. 15.

¹⁶ P. Modiano. *Un Pedigree*. Paris : Galimard, 2005. s. 7.

v židovské a slovanské koncovky.¹⁷ Román je koncipován jako divoký maškarní rej, v jehož rámci postava neustále mění podobu, místo, čas, ale i přístup k asimilačnímu procesu.

Hlavní hrdina Raphaël se snaží stát Francouzem a spisovatelem a naráží na překážky ze strany společnosti, do které se kvůli svému původu nedokáže začlenit. Předobrazem hlavní postavy Raphaëla je do jisté míry sám mladý autor, kterému bylo v době vydání knihy dvacet tři let. Autor se svojí postavou sdílí židovský původ, rozsáhlé znalosti francouzské literatury a sen stát se úspěšným spisovatelem. Další inspirací pro postavu Raphaëla je Modianoův otec. Modiano historii svého otce nezná, a tak fabuluje. Za pomoci svého hrdiny rozehrává pikareskní dobrodružství z období okupace. Na začátku druhé části románu se Raphaël setkává s vlastním otcem, který je vyobrazený jako pestrý klaun-prodejce kaleidoskopů s pochybnou minulostí.

Po celou dobu vyprávění se Raphaël snaží asimilovat do prostředí, ale naráží na svůj židovský původ. Román lze pomyslně rozdělit na čtyři části, ve kterých hrdina mění svůj přístup k asimilačnímu procesu. V první části se seznamuje s mladým aristokratem Des Essartem a prožívají spolu pikareskní dobrodružství. Tato část končí smrtí Des Essarta, který se zabíjí při autonehodě. Snaha o začlenění se do společnosti, skrze přátelství tedy ztroskotá. V další části hrdina potkává svého otce a zapisuje se do studií na gymnáziu v Bordeaux ve snaze začlenit se do francouzského venkova. Raphaël se zde chce připravit na konkurz na École normale supérieure, což by měl být, jak sám říká, první krok k úplné asimilaci (PE72). V této části Modiano skrze svého vypravěče zesměšňuje francouzský vzdělávací systém. Představuje profesory jako zaryté antisemity, anglofoby a pétainisty. Naopak studenti jsou popisováni jako imbecilové hlásající levicové názory, zastánci Trockého, jehož myšlenky ovšem nejsou schopni pochopit. Ačkoli Raphaël nabyl všech aspektů francouzské kultury, jakožto žid do tohoto prostředí nezapadá, jelikož jsou mu oba tábory naprosto cizí. Raphaëlova snaha o asimilaci tedy opět naráží. Když hrdina zjišťuje, že Francie je nenapravitelně antisemitskou zemí, rozhodne se v další části vyprávění k pomstě. Seznamuje se s vikontem Lévy-Vendome, který ho zasvěcuje do obchodu s dívkami. Dostane za úkol unést a zotročit francouzské dívky. Prochází několika francouzskými kraji za účelem únosu dívek, využívá svého širokého vzdělání a půjčuje si identitu svého zesnulého přítele Des Essarta, aby lépe zapadl. Nakonec se v poslední části románu odebrává do Izraele, ovšem jeho pokusy o začlenění a návrat k židovským

¹⁷ N. Wolf. « L'étoile de Modiano ». *Europe* n° 1038 – Patrick Modiano, 2005, s. 21.

kořenům narážejí na státní zřízení. Izrael je vyobrazen jako parodický obraz nacistického Německa. Raphaël je odvezen židovskými dozorci do nápravného kibucu a tam mu má být z hlavy vymláčen mezinárodní intelektualismus. Nakonec se ve snové sekvenci dozorci mění v příslušníky SS, kteří hrdinu odvázejí do sídla gestapa v Paříži, a tam je zastřelen.

Raphaël se tak zoufale snaží zapadnout do společnosti a být Francouzem, že se z něho v průběhu vyprávění střídavě stává žid kolaborující, žid antisemita, žid spisovatel rodné hroudy, žid příslušník SS a pravověrný žid putující do Izraele. Být židem pro vypravěče vcelku nic neznamená, jelikož po celý průběh románu postava nabývá různých podob. Židovství je zde vyprázdněnou kategorií bez skutečného významu a obsahu. Znamená jediné nezařaditelnost do okolní společnosti. To, že Raphael je žid trvající na svém židovství, znamená pouze to, že není nikým jiným, nemá žádnou jinou niternou podobu. Je to původ, který sám o sobě nic neříká: Žid se může stát kýmkoli, zároveň ale nemůže být doopravdy asimilován, jelikož stále zůstává židem.¹⁸

V jedné pasáži románu *La Place de l'étoile* se Raphaël parodicky zpovídá a přiznává, že všechno je jeho chybou. Stává se personalizací všech francouzských židů a v parodickém monologu prohlašuje, že je zodpovědný za druhou světovou válku, za židovské spiknutí, za snahu o zničení francouzského venkova.¹⁹ Modiano v nadsázce odkrývá antisemitismus zakořeněný ve Francii už od středověku. Tento antisemitismus se mohl rozbít až za okupace a za vichystické Francie v podobě pronásledování a vraždění židů. Modianovo poselství svědčí proti zapomnění a překrucování historických faktů. Zároveň vytváří protiváhu oficiálnímu výkladu historie v letech šedesátých a sedmdesátých, který převážně vyzdvihoval hrdinný odboj, zatímco na boj Francouzů proti Francouzům a židům zapomínal (Blanckeman 2009: 138-139). Když se Raphaël stylizuje do role spisovatele rodné hroudy, stává se tedy Francouzem a spisovatelem. I když vstřebal všechny aspekty francouzské kultury, je pro něho výsledná asimilace nemožná, protože je žid. Autor identifikuje Francii jako antisemitskou a antisemitismus spojuje s nacismem. Žid, který se chce

¹⁸C. Nettelbeck, P. Hueston. *Patrick Modiano, pièces d'identité. Écrire l'entretemps*. Paris : Lettres Modernes, 1986, s. 17.

¹⁹« [...] oui, je dirige le complot juif mondial [...]. Oui, la guerre de 1939 a été déclarée par ma faute [...]. Oui, je rêve de ruiner toute la paysannerie française et d'enjuiver le Cantal » (PE48).

stát Francouzem, musí být tedy zároveň antisemitou a fašistou (Nettelbeck, Hueston 1986: 15-17).

Dalším takovým antihrdinou čerpajícím z inspirace židovského původu je postava otce v románu *Les Boulevards de ceinture*. Vypravěč se pouští do detektivního pátrání, když od barmana dostane vybledlou fotografii, na níž je jeho otec a okruh jeho spolupracovníků. Fotografie ožívá a vypravěč se pouští do hledání svého ztraceného otce. V průběhu děje se o otci dozvídáme jen málo. Vypravěč se ho snaží poznat skrze popis ostatních postav, ale jeho pravá podoba mu neustále uniká (BC 66).

Hrdina-vypravěč proniká do okruhu otcových spolupracovníků, novinářů kolaborujících za okupace, a sám se stává jeho součástí. Snaží se splynout s tímto okruhem vykořeněných „odsouzců na smrt“ (BC127), aby se dostal blíž svému záhadnému otci. Tato touha po znovunalezení otce je vysvětlena náhlým návratem zpět o deset let: Otec, který uprchl do Francie, hledá svého syna v naději, že ten mu zajistí občanství. Krátkou dobu spolu oba idylicky žijí a spolupracují na padělání podpisů slavných osobností. Jednoho dne se otec ve zkratu pokouší zbavit se svého syna tím, že ho strčí do kolejiště (BC98). Takové jednání není možné vysvětlit jinak než naprostým zoufalstvím a krajní situací, v níž se otec nachází. Jeho snaha zachránit se za každou cenu, získat občanství a splynout se společností ztroskotává a otec se uchyluje k zoufalému iracionálnímu činu. Otec je tak paralelou k postavě vypravěče z románu *La Ronde de nuit*, který také páchá na první pohled naprosto nelogický čin, když zaútočí na Khédiva. Autor se snaží skrze své postavy pochopit jednání lidí v mezních situacích. Popisuje postavy, které jsou tak dlouho vláčeny svým okolím, že začnou jednat zkratkovitě a iracionálně.

Otcova postava je vždy popisována zamlženě, vždy v pozadí, jako by byl stínem sebe sama. Nikdy se konkrétně k ničemu nevyjadřuje, působí unaveně a nesměle, snaží se splynout s okolím, jako by byl vyobrazen na vybledlé fotografii. Svého syna-vypravěče nepoznává, nebo nedává znát, že by ho poznal. Jeho podoba je nejasná, nemá žádný původ ani občanství, mezi svými spolupracovníky vystupuje jako baron Chalva Deyckecaire. Titul si opatřil nastěhováním se do prázdné vily a pomalu vstřebal identitu původního obyvatele domu. Jeho spolupracovníci ho nazývají různými jmény, někdy jako žida (BC133), jindy jako individuum. Sám otec tvrdí, že je turecký občan (BC31). Zamlženost a nejasnost informací o otcově identitě ještě zdůrazňuje vypravěčovo neustálé kladení otázek, na které sám vypravěč nedokáže

odpověďt. Postava otce je tedy stejně tak tvárná jako Raphael Schlemilovitch z románu *La Place de l'étoile*, pouze není ve své roli aktivní. Jeho pasivita působí, že je vstřebáván nepřátelským okolím, ovšem jako cizí element-žid není asimilovatelný, takže se ho toto prostředí nakonec snaží zbavit.

Otázka židovství je jednou z nosných otázek autorových románů. Židovství ovšem pro autora neznamena přináležitost k nějaké skupině, ale spíš naprosté odcizení od okolí a ztrátu společenských vazeb. Židovství autorových postav znamená neasimilovatelnost do okolní nepřátelské antisemitské společnosti. Jeho židé se zoufale snaží splynout s okolím a někam patřit, ať už aktivně jako Raphaël, či pasivně jako Chalva D. Být židem pro Modiana znamená spíše než přináležitost ke skupině naprostou ztrátu vlastní podoby a kořenů. Modianovy postavy-židé nabývají podob podle situace a jejich snažení je nakonec vždy bezvýsledné, jelikož jsou jakožto židé neasimilovatelní.

Jediný román, kde je otázka židovství marginální, je *La Ronde de nuit*: Hlavní hrdina je pravděpodobně židovského původu. Udává, že je synem Alexandra Staviskyho, ale tato informace není dále rozpracována. Modiano tak opustil svou obsesi z prvního románu *La Place de l'étoile*, aby se k ní v náznacích vrátil ve třetím románu *Les Boulevards de ceinture*.

3.4. Hledání otce

Všechny romány jsou více či méně inspirovány enigmatickou postavou Modianova otce. Autor poznal svého otce velmi málo, a tak je pochopitelné, že se s jeho problematickou historií vyrovnává za pomoci svých děl. Modiano se snaží přijít na osud svého otce skrze vyprávění svých hrdinů a pochopit jeho skutky za okupace. Modianův otec byl žid, za okupace se skrýval a obchodoval na černém trhu, dokonce byl zatčen Gestapem a poté z neznámých důvodů propuštěn. Tyto útržkovité informace slouží autorovi jako zdroj fascinace. Ve snaze poznat svého otce se Modiano snaží pochopit dobu, ve které jeho otec žil. Autor četl knihy z otcovy knihovny a sbíral dobové materiály, dosáhl encyklopedických znalostí o období třicátých let a období okupace, ze kterých nakonec vytvořil svůj vlastní fikční svět.

V románu *La Place de l'étoile* je inspirace otcovou knihovnou nejvíce patrná. Celé dílo je koncipováno jako Raphaělovo putování skrze různé vypůjčené identity.

Inspirace Modianovým otcem je evidentní, zejména když se Raphaël stává zajatcem SS nebo obchodníkem s bronzovými sochami. Modiano skutky svého otce příliš dobře nezná, a tak fabuluje a v postavě Raphaëla si představuje, co mohl zažít. Modiano v autobiografickém románu *Le Pedigree* uvedl, že se snažil přiblížit si pocity, které jeho otec mohl zažívat v období okupace. Jeho otec byl často konfrontován s antisemitismem, a tak narážel na překážku definovat sebe sama jako žida. Modiano si tedy pokládá otázku, co znamenalo být žid, a sám se na ni snaží odpovědět skrze osudy svých postav. Román *La place de l'étoile* je pokusem o pochopení osudu autorova otce a podložením kultury antisemitismu. Autor v románu paroduje pravicové autory a jejich propagandu a popisuje antisemitské prostředí ve Francii. Modiano nakonec prostřednictvím svého vypravěče, který si osvojuje styl antisemitských autorů, klade odpovědnost na samotnou literaturu. V rozhovoru pro *Les Nouvelles littéraires* Modiano uvedl, že u některých antisemitských autorů, jakými byli Drieu La Rochelle nebo Robert Brasillach, obdivuje jejich talent, ale nenávidí je pro jejich myšlenky.²⁰ Na příkladech pravicových autorů dokazuje, jak může být sama literatura, potažmo její autoři, odpovědná za vytváření antisemitského prostředí ve společnosti, a tak ve výsledku vést ke zvěrstvům, jakým bylo vyhlazování židů (Blanckeman 2009: 56-62).

V posledním díle *Les Boulevards de ceinture* se veškerá tematika Modianových děl spojuje. Nacházíme zde židovství, okupaci i pátrání po otci. Hledání otce je však ústředním tématem knihy. Vypravěč pátrá po svém otci v kruhu kolaborujících novinářů. Děj se odehrává na sklonku okupace a vypravěč se snaží ke svému otci dostat a zachránit ho ze spárů jeho spolupracovníků. Poslední kniha působí jako uzavření tohoto tematického okruhu a jako něžně láskyplné hledání otce s problematickou minulostí. To je ještě umocněno permanentním odkazováním k otci ve druhé osobě množného čísla: text je tím určen přímo otci.²¹ Na závěr vypravěč v několika mezních situacích vyloženě deklaruje: „JE TO MŮJ OTEC!“, když zabíjí Lestandiho, který tuší, že vypravěčův otec je židovského původu (BC170), a když jsou oba zastaveni policií na útěku (BC181). Vypravěč se ptá sám sebe, zda bude mít sílu s otcem zůstat až do konce (BC111). Snahy obou postav – jak otcova snaha opatřit si francouzskou identitu prostřednictvím svého syna, tak vypravěčovo hledání kořenů skrze pomoc svému otci – narážejí na nepřátelské okolní prostředí

²⁰ *Les Nouvelles littéraires*, 13. červen 1968, s. 2.

²¹ « Je suis avec vous et je le resterai jusqu'à la fin du livre » (BC148).

a ztroskotávají. Téma hledání otce je pro Modiana románem *Les Boulevards de ceinture* vyčerpáno a uzavřeno. V průběhu děje se vypravěč ke svému otci přibližuje, ale každý pokus o přiblížení vrhá vypravěče do hlubších problémů. Po prvním setkání vypravěč opouští studia a spolupracuje s otcem na černém trhu. V další snaze přiblížit se svému otci vraždí Lestandiho a dává se na útěk, aby byl spolu s otcem nakonec zatčen policií a poslán na smrt. Každé přiblížení se otci je potrestáno a sám autor skrze vypravěče toto snažení ironicky odmítá, když tvrdí, že otec a syn si nakonec stejně nemají co říct (BC180) (Nettelbeck a Hueston 1986: 43-45).

Obraz otce se v Modianových dílech vyvíjí, ale vždy je do jisté míry přítomen. V románu *La Ronde de nuit* je otec předobrazem pro hlavní postavu vypravěče. Modiano si skrze postavu vypravěče představuje, čím by jeho otec mohl být. Využívá této projekce k tomu, aby svého otce pochopil a odpustil mu, ne aby jeho chování omlouval nebo ospravedlňoval. Vypravěč románu je ztvárněn jako někdo, kdo by býval mohl mít slibnou budoucnost, kdyby ovšem býval měl dost sil vzdorovat a dodržet své sliby. Nemá ovšem dostatek energie, stává se obětí svého okolí, do kterého je vtažen a je jím využit. Modiano tak naráží na osud svého otce, snaží se s tímto osudem vyrovnat, pochopit otcovo jednání a případně mu odpustit (Nettelbeck a Hueston 1986: 33).

4. ZÁVĚR

4.1. *Asimilace*

Patrick Modiano ve svých prvních třech románech ukazuje obraz společnosti, která se prudce změnila vlivem tragických událostí druhé světové války. Jeho hrdinové jsou ztracené osobnosti neschopné identifikace se svým okolím. To už totiž prošlo změnou, a oni se snaží zareagovat snahou o asimilaci do nově vzniklého prostředí. Hrdinové pronikají do nepřátelských kruhů, stávají se v nich vetřelci a naráží na nemožnost začlenění. Autor zahazuje veškeré idealizace a ukazuje lidské chování v krajních situacích. Jak skutky kolaborantů využívajících situace, tak (ne)jednání postav, které jsou do situace zataženy proti své vůli. Modiano u svých postav odsouvá do pozadí možnosti vlastní volby a ukazuje, co se z obyčejných lidí stává za „těžkých časů“.

Romány Patricka Modiana jsou zpravidla psány v první osobě a jejich vypravěč slouží jako jakýsi mluvčí samotného autora. Postavy Raphaël Schelimovitch, Swing Troubadour i Serge Alexandre sdílí s autorem mnoho rysů: nesmělost, vysokou postavu,²² ale i mládí. Nejdůležitějším aspektem, který je spojuje s autorem, je ovšem odcizenost společnosti. Sám Modiano těžko nacházel své místo ve Francii šedesátých let. Ve svých dílech tedy naráží na nepřátelskou či odcizenou společnost, do které nepatří. Hrdinové podléhají tlaku okolí a zpronevřují se vlastnímu svědomí. Na jejich obhajobu se staví sám autor, který nemoralizuje a nestranně popisuje jejich jednání. Modianovy romány slouží jako obhajoba a snaha o pochopení morální netečnosti tváří v tvář kritickým situacím. Hrdina románu *La ronde de nuit* na svou obhajobu uvádí, že doba vyžadovala výjimečných kvalit v hrdinství či zločinu, ale on nezapadal ani do jedné z těchto kategorií (RN110). Patrick Modiano ve svých dílech zkoumá konání obyčejných lidí v těžkých časech. Jeho postavy nenabývají výjimečných kvalit, jejich hlavní motivací je přežití a snaha vést obyčejný život.

Autor popírá veškerou glorifikaci Francouzů jako hrdinných odbojářů a staví se tak do protikladu k oficiálnímu výkladu historie, který vyzdvihuje válečný odboj. Místo hrdinství se stává hlavním motorem jednání všech postav asimilace – snaha

²² « le hasard m'avait fait naître dans un pays de culs-bas » (PE 78).

o splynutí se společností, s okolím. Postavy nejednají z vlastní existenciální volby, stávají se améby a nabývají mnoha podob podle světa, který je právě obklopuje. Modiano v prvních třech románech dokázal vystihnout podstatu lidského chování v hraničních situacích a zároveň odsoudil klasické rozdělení postav na hrdiny a padouchy. Jeho hrdinové nespádají ani do jedné z těchto kategorií, jsou to obyčejní lidé zmítaní okolnostmi, proplovající dějem v polospánku, neschopní se v kritických situacích rozhodnout. Asimilace je tak hlavním cílem všech postav. Snaha splynout, jít s davem a nebyť viděn ovšem naráží na odpor okolí. Všichni Modianovi hrdinové sdílejí stejný osud – jsou to věční vetřelci v prostředí, do kterého nepatří. Snaží se splynout s prostředím a mění na základě něho svou identitu. Modiano ve svých dílech rozpracovává důvody, proč toto jejich snažení ztroskotává.

4.2. Důvody neúspěšné asimilace

Jedním z těchto důvodů neúspěšné asimilace je židovský původ postav. Židé v Modianových dílech narážejí na francouzskou společnost, která je zobrazována jako antisemitská. Žid, který by se chtěl do takové společnosti zařadit, by se tedy zákonitě musel stát antisemitou a nacistou. Toto zjištění Modiano paroduje, když svého hrdinu z románu *La place de l'étoile* stylizuje do role esesáka, který vede na popravu vlastního židovského otce. Raphaël se v průběhu díla „převléká“ i do dalších rolí, ale vždy naráží na svůj židovský původ a není pro něho možné se začlenit.

Otec vypravěče románu *Les boulevards de ceinture* se schovává mezi kolaboranty na francouzském venkově a přivlastňuje si identitu původního obyvatele vily. Svým orientálním původem však vzbuzuje nelibost mezi svými spolupracovníky. Otec se pokusil asimilovat do společnosti nejlépe, jak dokázal: přivlastnil si titul barona a identitu obyvatele vily, do které se nastěhoval. Dokonce nosil i řád čestné legie po původním majiteli. Nedokázal se ovšem zbavit svého židovského původu. Jeho spolupracovníci na jeho původ neustále narážejí, zesměšňují ho a vyprávění pomalu směřuje k jeho likvidaci. Otec působí jako zlomený pasivní člověk, který prošel mnoha útrapami a byl dohnán okolnostmi až do tohoto prostředí. Když se ho jeho syn-vypravěč snaží zachránit, jeho snaha ztroskotává a oba jsou zatčeni policií. Modiano, stejně tak jako v předešlém díle, kritizuje antisemitismus a staví se do role obhájce zoufalých činů svých postav, například když vypravěč zabíjí

Lestandiho, postavu, která ztělesňuje antisemitismus a primitivní fašismus celé této společnosti kolaborantů. Modiano však tento čin vzápětí zesměšňuje a popírá jeho správnost, když skrze vypravěče prohlašuje, že zabít takového budižkničemu bylo zbytečné.²³

Vypravěč románu *La ronde de nuit* je do asimilace zatažen pasivně, stává se dvojitým agentem zmítaným mezi kolaboranty a odbojáři. Je vláčen mezi dvěma skupinami, pro každou je někým jiným a mění svou identitu na základě toho, zda se právě nachází mezi odbojáři, či kolaboranty. Ve skutečnosti ho ideje ani jedné ze stran nezajímají, nechápe je a vše dělá pouze ze setrvačnosti, únavy a strachu. Na závěr, když je stíhán kolaboranty po neúspěšném atentátu na jednoho z nich, prohlašuje: „*V každém případě jsem nikdy nevěděl, kým vlastně jsem. Dovoluji svému životopisci, aby mě nazýval prostě „člověkem“*“²⁴. Tato závěrečná věta výborně koresponduje se světem Modianových románů. Modiano nevyzdvihuje hrdiny ani nezatrácuje padouchy, jednoduše popisuje konání „lidí“, kteří se ocitli v krizových situacích. Takoví lidé nemají odvahu či sílu vzdorovat a jsou vláčeni jako oběti, nejsou schopni vlastní volby a nechávají za sebe rozhodovat své okolí. Hrdina románu *La ronde de nuit* je tedy hnán pouze svým okolím. Bojí se, co by nastalo, kdyby nesplnil požadavky té či oné skupiny. Strach spolu s únavou a vyčerpáním jsou jeho hlavními (de)motivátory, které mu zamezují uskutečňovat vlastní tužby. V průběhu díla, když se mu nedaří realizovat svou identitu ve světě, utíká do světa představ a vizí. Na závěr se oddává lhostejnosti, rezignuje na svou situaci a prohlašuje, že už je moc unavený a má právo na odpočinek.²⁵ Ve skutečnosti toužil pouze po bezstarostném životě, ale byl natolik pohlcen okolnostmi, že již nedokázal vzdorovat.

Modianovy postavy postrádají vlastní identitu. Jednotlivých podob nabývají pouze na základě prostředí, do něhož se pokoušejí asimilovat. V jeho dílech záleží pouze na sounáležitosti hrdiny se společenstvím. Jenom začleněním se do skupiny může hrdina nabýt nějaké identity (Roux 1999: 47). Asimilace do konkrétního prostředí je tedy hlavním motivátorem postav pro jakékoliv konání. Zároveň jsou všichni hrdinové v nově nabyté podobě a prostředí vnímáni jako nepřátelský element a jsou tudíž ohrožováni na životě. Všechny ústřední postavy Modianových děl, ať už

23 « Au fond, c'était idiot d'avoir tué ce gros joufflu » (BC170).

24 « De toute façon, je n'ai jamais su qui j'étais. Je donne à mon biographe l'autorisation de m'appeler simplement "un homme" » (RN153).

25 « Je suis beaucoup trop usé. J'aspire au repos » (RN152).

Swing Troubadour, Serge Alexandre nebo Raphaël Schelimovitch tak neodkladně spějí k vlastní záhubě, jelikož asimilace je pro ně v konečném výsledku nemožná.

Ve všech dílech se objevují postavy s mnohanásobnou existencí: Raphaël neustále mění podobu; hrdina *La Ronde de nuit* hraje dvojí hru, vzpomíná na minulost, ve které byl někým jiným, a zároveň utíká do snové roviny, ve které může být kým chce. Otec vypravěče v *Les Boulevards de ceinture* si přivlastňuje titul barona a sám vypravěč se stává pochybným pisálkem pornografických článků, aby splynul s prostředím novinářů v městečku Seine-et-Marne. Postavy slouží jako prázdné nádoby bez ideálů a vlastního tvaru a mohou se tedy stát kýmkoliv. Zároveň jsou autorovy postavy stvořeny jako mlhavé vzpomínky žijících postav, jsou utvářeny z materiálu, který autor nasbíral bádáním o období okupace. Všechny tyto proměny jsou způsobeny právě snahou o splynutí s prostředím – asimilací.

4.3. Vývoj stylu

Romány Patricka Modiana jsou silně ovlivněny dobou okupace, kterou autor sice nezažil, ale z níž se zrodil. Jeho romány slouží jako prostředek, jak se s tímto obdobím vyrovnat. Modiano ve svých dílech připomíná, jak může být zrádná kolektivní paměť a vliv literatury na utváření nebezpečných postojů ve společnosti, jako je například antisemitismus (Roux 1999: 20).

Všechny romány spojuje roztržitý styl vyprávění. V *La Place de l'étoile* je vyprávění nejvíce explozivní: Scény se za sebou řadí bez jakékoliv logiky a vyprávění je velmi zmatené, zvláště ve druhé polovině díla. Na tento narativní způsob navazuje román *La Ronde de nuit*. Jednotlivé časové roviny tohoto románu jsou již jasněji definovány, nicméně hranice mezi nimi je stále volná. Kniha obsahuje několik časových linií, mezi kterými autor volně proplouvá, takže není vždy jasné, v jaké časové linii se právě nacházíme. Tento aspekt sdílí i poslední román, na jehož konci se dozvídáme, že vyprávění bylo retrospektivní. Třetí román nabývá jasnějších obrysů, vyprávění je více lineární s jasně oddělenými časovými liniemi. Nicméně v tomto díle autor přidává nový prvek, a to neustálé dotazování vypravěče. Vypravěč neustále zpochybňuje informace, které právě udal. Celé vyprávění je tak vedeno jako záhadná detektivní hra.

Ve všech románech hraje svou roli halucinační způsob vyprávění, v němž není možno zjistit, zda se děj odehrává pouze v představách vypravěče, či nikoliv. Zvláště v prvním románu *La Place de l'étoile* se tento halucinační rej stupňuje a stává se stále více zmateným. Děj posledního románu *Les Boulevards de ceinture* využívá obdobné techniky, pouze se o ní dozvídáme až zpětně, když zjistíme, že celé vyprávění byla buďto vzpomínka na minulost, nebo představa oživlé fotografie a pouhá vypravěčova imaginace. Představy a vize jsou nedílnou součástí všech tří románů. Autor v nich uvádí čtenáře do krajiny zapomnění a nejistoty, udává zamlžené informace a nenechává ho zorientovat se v čase a prostoru. Vytváří tak atmosféru nejistoty.

Přes společné prvky jednotlivých románů je snadné od sebe všechny tři odlišit. V prvním díle Modiano vytvořil mnohotvarý pastiš na dřívější francouzské autory. Snažil se odpovědět na problematickou minulost svého otce a vypořádat se se všemi těmi, kteří uráželi jeho otce pro jeho židovský původ (Butaud 2008:13). V románu *La Ronde de nuit* chtěl autor ukázat vše prolínající korupci a kolaboraci, bratrovražedný boj Francouzů mezi sebou, rozklad morálky, bezvýchodnost situace a motivaci obyčejných lidí k životu. Ve třetím se pak veškeré tematika spojuje: nenávisť k židům, totální úpadek morálky v kolaborantských kruzích a iracionální chování postav v bezvýchodných situacích.

Všechny romány spojuje snaha vyrovnat se s minulostí autorova otce. Modiano bojuje proti zapomnění. V *Les Boulevards de ceinture* se vypravěč pomyslně ptá svého otce „Kdo si na Vás za dvacet let vzpomene?“ (BC131). Obraz otce se v dílech vyvíjí od všehoschopného klauna (PE) přes nelichotivé ztvárnění kolaboranta paralyzovaného strachem (RN) až po postavu otce v románu *Les Boulevards de ceinture*, zlomeného žida zahnaného do kouta. V posledním díle dochází ke smíření mezi vypravěčem a postavou otce. Od určitého bodu se vyprávění odehrává ve druhé osobě množného čísla a vypravěč se tedy odkazuje přímo k otcově postavě. Po tomto pomyslném smíření mezi autorem a vlastním otcem se tematika hledání otce pro autora částečně uzavírá a v dalších románech se jí už nevěnuje. Dále tu vzniká určitý odstup mezi postavou vypravěče a samotného autora, takže autor v závěru satirizuje vypravěčova marná snažení a skrze postavu barmana se upíná spíše k budoucnosti. Autor zpochybňuje vypravěčovy verze příběhu, jelikož vypravěč mnohdy vzápětí popírá to, co sám řekl či udělal. Text tak vyvolává dojem, že sám autor je vzdálen ideálům vlastního vypravěče.

Přes nelichotivý průběh děje jednotlivých románů, který nevidí žádnou naději v lidství a smilování, všechny romány končí určitou pozitivní vizí budoucnosti. V díle *La Ronde de nuit* se Raphaël probouzí na lehátku doktora Freuda, který mu říká, že není žid, ale člověk jako všichni ostatní. Hrdina románu *Les Boulevards de ceinture* dostává radu od barmana, že se nemá upínat k představám minulosti, jelikož na ní nic nezmění, ale že má myslet na budoucnost, která ho čeká. A konečně hrdina *La Ronde de nuit* je dohnán svými spolupracovníky z řad kolaborantů do mezní situace. Musí udat skupinu odbojářů a poté ve zkratu střílí na vůdce kolaborantů. Román končí automobilovou honičkou, ve které ho kolaboranti v čele s postřeleným Khédivem pronásledují. Automobilová honička probíhá v pomalém tempu v atmosféře polospánku a nezdá se, že by měla být pro hrdinu fatální. Patrick Modiano tak zakončuje všechna svá díla pozitivní vizí budoucnosti a vírou v lidství. Konec děl je tak stejně neukončený jako veškeré rozhodování postav. Neukončenost budí dojem, jako by na ničem vlastně nezáleželo, a zároveň se upíná k budoucnosti a světlejším zítřkům.

5. RÉSUMÉ

Patrick Modiano ve svých prvních třech románech *La Place de l'étoile*, *La Ronde de nuit* a *Les Boulevards de ceinture* představuje subjektivním prizmatem jednotlivých vypravěčů období okupace ve Francii. Podává obraz temné doby, která je inspirována osudem jeho vlastního otce a jeho židovským původem. Snaží se pochopit svět, ze kterého v roce 1945 vzešel. Hlavními prvky tvorby Patricka Modiana jsou hledání kořenů, antisemitismus a snaha identifikovat se se společností. Autor ve svých knihách vytváří katastrofický obraz rozvrácené společnosti. Tato absence hodnot vychází z krutých událostí druhé světové války, jakými byla Shoah, okupace a kolaborace s nacisty. Nešťastné události druhé světové války vedly ke zprerhání vazeb v rámci rodin, k pronásledování židů a k rozvratu morálních hodnot ve společnosti. Modianovými postavami jsou lidé této doby, kteří se snaží přizpůsobit se nové situaci a reagují, ať už pasivně či aktivně, na změnu prostředí snahou o asimilaci. Všichni tři vypravěči, Raphaël Schelimovitch, Swing Troubadour i Serge Alexandre, jsou vykořenění ze společnosti a snaží se do ní proniknout. Narážejí na nemožnost identifikovat se se svým prostředím, a tudíž u nich dochází k častým změnám podoby. V průběhu procesu asimilace se jejich identita mění na základě toho, kam se právě snaží proniknout. Jejich osobnosti se štěpí a každý z vypravěčů nabývá více podob zároveň. Život postav se odehrává pouze na základě vnější situace a jakákoli vlastní volba je nemožná. V Modianových dílech jako by vše záleželo pouze na sounáležitosti hrdiny se společenstvím. Jenom začleněním se do skupiny může protagonista nabýt opravdové identity. Zároveň mu však toto prostředí ve výsledku přináší zkázu. Patrick Modiano ukazuje, co se stává z obyčejných lidí v krizových situacích, odmítá veškeré hrdinství a popisuje bezvýchodnost životas svých postav. Postavy neustále narážejí na odpor uzavřené nepřátelské společnosti a jejich snaha o přizpůsobení se nakonec ztroskotává. V důsledku toho se uchylují do vnitřního světa snů a vizí. Asimilace je hlavní motivací všech postav i přesto, že v tomto procesu postavy nakonec neuspějí.

Dans les trois premiers romans de Patrick Modiano, *La Place de l'étoile*, *La Ronde de nuit* et *Les Boulevards de ceinture*, la période de l'Occupation en France se trouve racontée à travers le prisme subjectif des narrateurs. Modiano suscite l'image d'une époque trouble, inspirée par le destin de son père juif. L'auteur s'efforce de comprendre ce monde dont il est lui-même né en 1945. Les aspects les plus importants de l'œuvre de Patrick Modiano consistent dans la recherche de ses origines, dans la dénonciation de l'antisémitisme et dans l'effort de l'assimilation des héros dans la société. Dans ses romans, l'auteur brosse l'image catastrophique d'une société désagrégée et dépourvue de valeurs morales. La cause en est la Seconde Guerre mondiale. Les événements tragiques de la guerre ont causé des ruptures de familles, des persécutions de juifs et un bouleversement total des valeurs dans la société. Les personnages de Modiano sont des anti-héros qui accomplissent des efforts désespérés pour s'accommoder à la nouvelle situation et ils répondent à des modifications de l'environnement par un effort constant de l'assimilation. Les trois narrateurs, Raphaël Schlemilovitch, Swing Troubadour et Serge Alexandre, sont des marginaux par rapport à la société. Ils savent qu'il est impossible de s'identifier durablement à son environnement et c'est pourquoi ils changent fréquemment de forme et d'identité. Dans le processus de l'assimilation, l'identité des personnages varie selon l'environnement dans lequel ils s'efforcent de pénétrer. Chaque narrateur se dédouble voire se démultiplie. La vie des personnages est complètement dominée par la situation extérieure et leurs propres choix sont impossibles. Dans les trois œuvres, il semble que tout est tributaire de l'appartenance des héros à la société. Les protagonistes ne sont capables d'atteindre à leur propre identité qu'à travers l'accueil de cette société. En même temps, la société les met en danger. Patrick Modiano nous montre que deviennent des gens ordinaires dans une époque trouble. L'auteur refuse tout héroïsme et décrit la situation sans issue dans laquelle ses personnages se trouvent. Ses héros sont toujours refusés et leurs efforts de l'assimilation échouent. À la suite de cet échec, les personnages fuient dans leurs propres univers faits de rêves et de visions. L'assimilation est la motivation majeure des actions des personnages, en dépit de la faillite finale de ce processus.

6. BIBLIOGRAFIE

Primární zdroje:

MODIANO, P. *La Place de l'Étoile*. Paris : Gallimard, 1968.

MODIANO, P. *La Ronde de nuit*. Paris : Gallimard, 1969.

MODIANO, P. *Les Boulevards de ceinture*. Paris : Gallimard, 1972.

Sekundární zdroje:

BLANCKEMAN, B. *Lire Patrick Modiano*. Paris : Armand Colin, 2009.

BUTAUD, N. *Patrick Modiano*. Paris : Textuel, 2008.

GORDON, M. M. *Assimilation in American life: the role of race, religion, and national origins*. New York: Oxford University Press, 1964.

JULIEN, A. *Modiano ou les Intermitences de la mémoire*. Paris : Hermann, 2010.

LINHART, J., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A., MAŘÍKOVÁ, H. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. 1996. Dostupné online z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz> <citováno 8/6/2018>.

MODIANO, P. *Dora Bruder*. Paris : Galimard, 1997.

MODIANO, P. *Livret de famille*. Paris : Galimard, 1977.

MODIANO, P. *Un Pedigree*. Paris : Galimard, 2005.

MÛLLER, Hélène Maurud. *Filiation et écriture de l'histoire chez Patrick Modiano et Monika Maron*. Paris: Université Paris III – Sorbonne nouvelle, 2009. Dostupné online z: <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00713803/document> <citováno 20/7/2018>.

NETTELBECK C., HUESTON P. *Patrick Modiano, pièces d'identit e.  crire l'entretemps*. Paris : Lettres Modernes, 1986.

ROUX, B. *Figures de l'Occupation dans l'œuvre de Patrick Modiano*. Paris : L'Harmattan, 1999.

WOLF, N. « L'étoile de Modiano ». *Europe* néo 1038 – Patrick Modiano, 2005, s. 14-27.

Rozhovory:

Rozhovor s Patrickem Modianem, « Modiano », *Le Point*, n. 87, 21. květen 1974.

JUDEL, F. „Rozhovor s Patrickem Modianem“, *L'Arche*, říjen-listopad 1972, s. 15.

DURANTEAU, J. „Rozhovor s Patrickem Modianem“, *Le Monde*, 11. listopad 1972, s. 13.

Les Nouvelles littéraires, 13. červen 1968, s. 2.

"The Nobel Prize in Literature 2014". Nobelprize.org. Nobel Media AB 2014.

Dostupné z: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2014/

<citováno 15/7/2018>.